

**Tillögur Framsóknarflokksins
að aðgerðum til að bregðast við
fjárhagsvanda íslenskra
heimila og atvinnulífs**

Framsóknarflokkurinn
febrúar 2009

Vextir verði lækkaðir í samráði við Alþjóðagjaldeyrissjóðinn

Nauðsynlegt er að lækka vexti strax til að forða fjöldagjaldrótum heimila og fyrirtækja og koma efnahagskerfinu aftur í gang. Hið háa vaxtastig er nú þegar langt komið með að þurrka upp lausafé fyrirtækja. Auk þess stefnir það fjölda heimila í greiðsluþrot og hindrar nýsköpun.

Til þess að Seðlabankinn geti lækkað vexti hratt þurfa stjórnvöld að kynna AGS kröfu stjórnvalda um að bankanum verði heimilað að lækka vexti. Því þurfa að fylgja ítarlegar upplýsingar um samsetningu verðbólgu sem sýna að ástæðulaust sé að óttast áhrif vaxta á verðbólgu við núverandi aðstæður.

Við núverandi aðstæður er erfitt fyrir AGS að hafna slíkri beiðni. Verðbólguáhrifurinn vegna gengislækkunarinnar síðustu þriggja mánaða ársins 2008 er að mestu genginn yfir. Nú eru ekki lengur sjáanlegir neindir umtalsverðir verðbólguhvatar í kerfinu. Gögn Seðlabankans staðfesta þetta. Í raun hefur skapast hættu á verðhjöðnun seinna á árinu. Aðrar þjóðir hafa lækkað vexti allt niður í núll prósent þrátt fyrir að það kunni að valda því að raunvextir verði neikvæðir til skamms tíma. Sé það ekki gert hér er íslensku atvinnulífi og heimilum veruleg hættu búin.

HVENÆR: Strax

Lífeyrissjóðum verði veitt heimild til að eiga gjaldeyrisviðskipti

Lífeyrissjóðir eiga miklar eignir erlendis. Gera á þeim kleift að selja erlendar eignir og fjárfesta innanlands, kjósi þeir svo, með því að heimila þeim að eiga gjaldeyrisviðskipti. Þannig gætu lífeyrissjóðirnir keypt krónur á hagstæðum kjörum af þeim erlendu aðilum sem eiga krónueignir og vilja selja þær. Lífeyrissjóðirnir gætu með þessu móti selt minni hluta erlendra eigna sinna en ella fyrir sama magn af krónum og þannig nýtt ástandið sér til hagsbóta. Þann 12. febrúar síðastliðinn voru 38 fyrirtæki undanþegin reglum Seðlabankans um gjaldeyrisviðskipti.

HVENÆR: Strax

Samið verði við erlenda eigendur krónueigna

Talið er að erlendir aðilar eigi eignir í íslenskum krónum uppá 350-500 milljarða. Þar er um að ræða jöklabréf en einnig ríkisskuldabréf og innistæður á bankareikningum. Þetta skapar þrýsting á krónuna, til veikingar, og ekki er hægt að afnema gjaldeyrishöft fyrr en þessum þrýstingi hefur verið aflétt. Rétt er að gefa erlendum eigendum krónueigna kost á að semja um að þeir losi eignir sínar á ásættanlegu verði. Ekki er þó hægt að treysta á að þeir verði allir losaðir út með slíkum samningum. Ríkisvaldið getur stuðlað að viðræðum þótt Seðlabankinn eða viðskiptabankarnir annist þær. Bankarnir hafa enda náin tengsl við umrædda aðila. Einnig geta lífeyrissjóðir komið að slíkum samningum og keypt krónur á hagstæðum kjörum með því að nýta heimild sína til að eiga viðskipti með gjaldeyri.

HVENÆR: Á næstu tveimur mánuðum

Settur verði á fót uppboðsmarkaður með krónur

Létta má þrýstingi á krónuna umfram það sem náð verður með ofangreindum aðgerðum með því að Seðlabankinn setji á fót uppboðsmarkað með íslenskar krónur. Það mun flýta fyrir því að gjaldeyrishöft verði afnumin án þess að hafa í för með sér stórfellda veikingu krónunnar, með tilheyrandi vanda fyrir íslensk heimili og fyrirtæki. Í slíkum uppboðum myndi erlendum aðilum gefast kostur á að selja krónur en lífeyrissjóðum, erlendum aðilum og ríkinu gefast kostur á að kaupa krónur. Uppboðin gætu verið reglulega, til dæmis tvisvar í mánuði. Þetta tryggir hagstætt verð frá þeim erlendu krónueigendum sem vilja losna og á sama tíma fá lífeyrissjóðirnir krónur á hagstæðu verði. Kaupi lífeyrissjóðir krónur á uppboðunum losnar um þrýsting frá erlendum krónueigendum án þess að ríkið þurfi að ganga á gjaldeyrisforða sinn. Lífeyrissjóðirnir koma um leið eignum heim með eins hagkvæmum hætti og kostur er. Ávinningurinn er því tvöfaldur.

Dæmi um uppboðsaðferð:

Sala á ISK		Kaup á ISK	
Magn (ISK)	Verð (EUR/ISK)	Magn (ISK)	Verð (EUR/ISK)
100	180	50	210
50	200	250	230
200	230	100	270
150	275		

Miðað við tilboðin hér að ofan yrðu eftirfarandi viðskipti:

Magn	Verð
150	275
200	230

HVENÆR: Eftir tvo mánuði (í lok apríl)

Lokið verði við stofnun nýju bankanna fyrir 1. apríl

Forsenda þess að nýju bankarnir geti sinnt sínu hlutverki við að þjónusta heimili og fyrirtæki er að stofnefnahagsreikningur þeirra liggi fyrir. Ákveða þarf hvaða eignir og skuldbindingar gömlu bankanna færast yfir í nýju bankanna auk þess sem ljúka þarf verðmati á umræddum eignum og skuldum.

HVENÆR: Fyrir 1. apríl

Kröfuhafar fá hlut í nýju bönkunum

Með setningu neyðarlaga á Alþingi þann 6. október 2008 voru innlán gerð rétthærri öðrum skuldum bankanna og bönkunum skipt í gamla (slæma) og nýja (góða) banka. Sá gjörningur gæti hæglega bakað ríkinu gríðarmikla skaðabótaskyldu. Til að koma til móts við kröfuhafana má færa þeim hlutafé í nýju bönkunum sem nemur skerðingu krafna þeirra. Með þessu móti færu einnig saman hagsmunir ríkisins og íslensks efnahagslífs annars vegar og kröfuhafanna hins vegar við uppbyggingu bankanna. Kröfuhafar myndu þá sjá sér hag í því að færa eignir úr gömlu bönkunum yfir í þá nýju á lægri verðum í því augnamiði að nýju bankarnir yrðu sterkari. Ríkið leggur svo inn aukið eigið fé og fær hlutabréf til samræmis við það. Til að tryggja yfirráð ríkisins yfir bönkunum meðan á uppbyggingu þeirra stendur verða hlutabréf ríkisins A-hlutabréf sem veita atkvæðisrétt en aðrir eigendur fá B-hlutabréf sem gætu til dæmis veitt forgang að arðgreiðslum.

Þar sem misræmi er milli þeirra skulda og eigna sem nýju bankarnir taka við af gömlu bönkunum munu nýju bankarnir afhenda gömlu bönkunum skuldabréf til að jafna þann mun. Einnig gætu nýju bankarnir afhent kröfuhöfunum sjálfum skuldabréf fyrir hluta skuldarinnar (þ.e. beint). Gömlu bankarnir fengju svo það sem eftir stendur greitt með skuldabréfi útgefnu af nýju bönkunum (sjá tillögu 2 í skýringarmynd hér að neðan).

	Tillaga 1	Tillaga 2
Gömlu bankarnir	100	65
Kröfuhafar	0	35

HVENÆR: Innan þriggja mánaða (fyrir lok maí)

Sameining og endurskipulagning banka og fjármálastofnana

Í kjölfar uppskiptingar bankanna þarf að huga að framtíðarrekstri þeirra. Uppbygging nýrra banka er flókið og krefjandi verkefni og því rétt að dreifa ekki kröftunum um of. Sameining tveggja ríkisbanka gæti verið fýsilegur kostur. Einnig mætti sameina einn ríkisbanka fjármálastofnun eða stofnunum í einkaeigu, sparisjóðum eða bönkum. Þannig færu saman erlend sambönd (lánalínur og sambönd vegna miðlunar) hinna einkareknu fjármálastofnana og efnahagur nýs banka þannig að úr yrði öflugri banki sem gæti strax veitt atvinnulífínu fulla þjónustu.

HVENÆR: Á næstu 12 mánuðum (fyrir febrúarlok 2010)

Ríkið ábyrgist lán til skamms tíma á milli banka

Millibankamarkaður með krónur hefur nánast lagst af eftir bankahrunið í október 2008. Ein afleiðing þess er að fjármálastofnanir þurfa að liggja með meira reiðufé í sjóðum. Það fé liggur því ónotað og bankarnir geta síður lánað fyrirtækjum fé til skemmri tíma vegna þessa. Ríkið ætti að ábyrgjast lán milli fjármálastofnana til skamms tíma, til dæmis lánveitingar til viku eða skemmri tíma, til að koma millibankamarkaðnum aftur í gang.

HVENÆR: Strax

Aukning peningamagns í umferð

Eftirspurn í hagkerfinu er núna í lágmarki. Núverandi verðbólga stafar fyrst og fremst af mikilli veikingu krónunnar síðast liðið ár. Til að örva eftirspurn þarf að auka peningamagn í umferð eins og gert hefur verið víðast hvar á Vesturlöndum. Slíkt má til dæmis gera með því að setja upp sjóð sem kaupir eignir af bönkum fyrir ríkisbréf.

HVENÆR: Fyrir mitt ár 2009

Heimild til skráningar hlutafjár í erlendri mynt

Það mun styðja við erlenda fjárfestingu fái hlutafélög heimild til skráningar hlutafjár í erlendri mynt. Ennfremur mun það treysta innlendan hlutafjármarkað. Nú þegar hafa íslensk hlutafélög heimild til uppgjors í erlendri mynt og hafa mörg félög nýtt sér þá heimild.

HVENÆR: Innan mánaðar (fyrir lok mars)

Drög að fjárlögum til ársins 2012

Brýnt er að gera áætlanir um fjárþörf og fjárhag ríkissjóðs til lengri tíma litið. Til að svo megi vera þarf að gera drög að fjárlögum til ársins 2012. Raunhæf drög að fjárlögum sem miða að því að ná jöfnuði innan fárra ára eru nauðsynleg til að endurheimta nokkuð af því trausti á efnahagsstjórn landsins sem glatast hefur á síðustu misserum. Það er mikilvægt útávið en einnig gagnvart íslenskum almenningi, stofnunum og fyrirtækjum sem þurfa að fá skýrari mynd af því sem er í vændum til að geta gert skynsamlegar ráðstafanir.

HVENÆR: Á næstu 6 mánuðum (fyrir lok ágúst)

Samráðsvettvangur með útflutningsfyrirtækjum og atvinnugreinum

Komið verði á fót formlegum samráðsvettvangi ríkisstjórnarinnar með helstu útflutningsfyrirtækjum og útflutningsatvinnugreinum í því augnamiði að koma í veg fyrir að starfsemi einhverra þeirra fari úr landi, til að örva starfsemi þeirra til lengri tíma og skemmri, og leita leiða til að raunvöxtur útflutningsatvinnugreina verði sem mestur.

Ríkisstjórnin mun skipa fulltrúa í slíka nefnd en auk þess munu fulltrúar helstu útflutningsfyrirtækja og samtaka tengdum útflutningi eiga sæti í nefndinni.

HVENÆR: Strax

Ríkið verði bakhjarl vegna fjármögnunar útflutnings

Útflutningsfyrirtæki eiga í vanda meðal annars sökum þess að tryggingar útgefnar af íslenskum bönkum eru ekki viðurkenndar erlendis. Þessi vandi er brýnn en vonandi tímabundinn og því er æskilegt að ríkið tryggi starfsemi útflutningsfyrirtækja þar til aðrar tryggingar verða í boði.

HVENÆR: Hefjist á næstu tveimur vikum

Stuðningur við rannsókn- og þróunarstarf

Framsóknarflokkurinn telur afar mikilvægt að styðja við frumkvöðlastarf og nýsköpun. Í því augnamiði er lagt til að fyrirtæki fái skattaafslátt vegna rannsókn- og þróunarstarfs. Fyrirtækjum verði heimilt að draga tvöfaldan kostnað við rannsókn- og þróunarstarf frá skatti. Þetta mun hvetja til rannsókna og þróunar og um leið miða að fjölgun starfa. Verði sú raunin nemur skattaafslátturinn vart hærri upphæð en sparast með lægri greiðslum vegna atvinnuleysis. Þetta á sérstaklega við nú þegar óvenju mikill fjöldi fólks með menntun á sviðum sem tengjast rannsóknar og þróunarstörfum hefur misst vinnu eða er líklegt til þess.

HVENÆR: Innan tveggja mánaða

Aðgerðir til að örva fasteignamarkaðinn

Nauðsynlegt er að koma fasteignamarkaðnum í gang. Reglur Íbúðalánasjóðs taka mið af þörfum þeirra sem eru að kaupa fyrstu íbúð sína þar sem hámarkslán er 20 milljónir og láns hlutfall er allt að 80%. Hækka á hámarkslán Íbúðalánasjóðs í 30 milljónir króna en lækka um leið láns hlutfall í 70%. Þannig nýtist lán frá Íbúðalánasjóði til kaupa á fleiri eignum en áhætta sjóðsins yrði um leið minnkuð vegna lægra láns hlutfalls. Láns hlutfall á lánum sem nema allt að 20 milljónum yrði þó áfram 80%. Einnig er æskilegt að heimila yfirtöku lána við íbúðarkaup, sama hver lánveitandinn er.

HVENÆR: Innan þriggja mánaða

Stimpilgjöld afnumin

Stimpilgjöld lána vegna fasteignaviðskipta hafa verið afnumin að hluta til en lagt er til að þau verði afnumin að fullu. Nauðsynlegt er að koma fasteignamarkaðnum í gang aftur og mun þessi aðgerð stuðla að því.

HVENÆR: Innan tveggja vikna

Skattar af eignum erlendis

Þeim sem eiga óskattlagðar eignir erlendis og hafa ekki gert grein fyrir þeim verði gefinn kostur á að gefa þær upp og greiða af þeim skatta auk vaxta og hugsanlegrar sektar, innan ákveðins frests, og gera þar með hreint fyrir sínum dyrum. Um leið fer fram rannsókn á eignum Íslendinga erlendis og í kjölfarið verða þeir sem ekki gáfu upp skattskyldar eignir beittir viðurlögum. Benda má á að bæði Þjóðverjar og Bretar hafa farið þessa leið.

HVENÆR: Næstu 12 mánuðir (til 1. mars 2010)

AÐGERÐIR TIL BJARGAR SKULDSETTUM HEIMILUM OG FYRIRTÆKJUM

20% niðurfelling skulda (með hugsanlegu hámarki á heildarupphæð)

HEIMILI

Jafnræði skuldara

Öll húsnæðislán verða færð frá bönkunum til Íbúðalánasjóðs miðað við þá afskrift sem varð eða verður á lánasöfnum við flutninginn frá gömlu bönkunum til nýju bankanna (e.t.v. 50%). Íbúðalánasjóður veitir svo flata 20% skuldaniðurfellingu vegna allra húsnæðislána. Þetta er gert til að tryggja jafnræði milli þeirra sem voru með húsnæðislán hjá bönkunum og hjá Íbúðalánasjóði. Í þessu skyni eru húsnæðislán bankanna afskrifuð meira en ella hefði verið við flutning frá gömlu bönkunum í þá nýju. Til mótvægis eru lán til fyrirtækja afskrifuð um hlutfallslega lægri upphæð en tilefni var til og bönkunum bætt það með stuðningi ríkisins við fyrirtæki í vanda (sjá kafla um aukningu peningamagns í umferð).

Þetta felur ekki í sér útgjöld fyrir ríkið þar eð með þessu er verið að gera upp tap erlendra kröfuhafa í bankana. Hins vegar gæti ríkið þurft að kaupa fasteignalán með afslætti af lífeyrissjóðum og sparissjóðum til að setja inn í Íbúðalánasjóð fyrir skuldaniðurfellinguna (til að tryggja jafnræði viðkomandi lántakenda). Raunar voru sparissjóðir í samstarfi við Íbúðalánasjóð og sumir sparissjóðanna hafa þegar selt Íbúðalánasjóði lánin. Kostnaðurinn við það næmi innan við 10% af því sem til stendur að verja í endurfjármögnun bankanna. Með því yrði staða sparissjóða og lífeyrissjóða auk þess styrkt.

Skoda mætti að endurgreiða þeim sem greiddu upp lán eftir 30. september 2008 20% af upphæðinni á tilteknu tímabili (óveruleg upphæð miðað við heildina) til að gæta jafnræðis allra sem skulduðu húsnæðislán við upphaf bankahrunsins.

Fjármagn losað í annað á meðan niðursveiflan er mest

Hlutfallslega hærrí hluti niðurfellingarinnar kæmi til á næstu mánuðum til að ýta enn frekar undir flæði fjármagns í hagkerfin og gefa fólki aukið svigrúm til að greiða af öðrum lánunum. Íbúðalánasjóður mundi því greiða bönkunum fyrir lánin með því að afhenda þeim helming bréfanna strax og helming seinna.

Æskilegt væri að Íbúðalánasjóður gefi út löng bréf til bankanna sem samsvarar greiðsluflæði lánanna og þessi bréf séu afhent nýju bönkunum og þeir geta selt þessi bréf eða átt þau. Kjósi þeir að halda bréfunum geta þeir lagt þau inn í Seðlabankanum og fengið reiðufé gegn veði í bréfunum.

Þetta gæfi Íbúðalánasjóði færi á að gefa út uppgreiðanleg skuldabréf og minnka þannig uppgreiðsluhættu sjóðsins.

Álitamál

Það gæti þótt gagnrýni vert að þeir sem tóku óhóflega há lán skuli með þessari aðferð fá umtalsvert meiri niðurfellingu en þeir sem tóku lægri lán. Sá sem tók 10 milljón króna lán í erlendri mynt en skuldar nú 20 milljónir fengi þannig 4 milljón kr. niðurfellingu en sá sem tók 100 milljón króna lán sem nú stendur í 200 milljónum fengi 40 milljón króna niðurfellingu. Þar ber þó að hafa í huga að sá síðarnefndi skuldar eftir sem áður 160 milljónir sem gæti verið töluvert meira en viðkomandi getur borgað. Sé hugsunin sú að skuldaniðurfærslan sé réttlætt á þeim forsendum að lántakendur hafi mátt þola ófyrirséða atburði sem hafi breytt þeim forsendum sem þeir gengu út frá við lántökuna (t.a.m. gengishrun eða 20% verðbólgu án þess að tekjur fylgdu verðlagsþróun) er eðlilegt að þeir sem skulda mikið fái hlutfallslega sömu niðurfærslu og þeir sem skulda lítið. Þeir sem skulda verðtryggð lán eru því álíka vel staddir og þeir hefðu verið ef hinir ófyrirséðu atburðir hefðu ekki orðið en þeir sem skulda gengistryggð lán fá einnig niðurfellingu og eiga von um að gengið styrkist frekar í framtíðinni. Skuldlausir eru vel settir eftir sem áður og er forðað frá afleiðingum þess að fjöldagjaldþrot felli verðmæti eigna þeirra.

Fjármögnun

Nýju bankarnir fengu lánasöfn gömlu bankanna með verulegum afslætti (50%). Það er því ekki ríkið sem tapar á skuldaniðurfærslunni heldur erlendu kröfuhafarnir. Fyrir erlendu fjárfestana er skaðinn þó þegar skeður og flestir þeirra hafa fært niður íslenskar eignir. Margir niður í 0%, þ.e. afskrifað þær með öllu.

Það er hagur þessara kröfuhafa og þeirra sem ekki skulda (m.a. óskuldsettra heimila) að ráðist verði í aðgerðir til að koma íslenska hagkerfinu aftur af stað og forða fjöldagjaldþrotum. Íslenskir eigendur eiginfjár (þ.e. fólk og fyrirtæki sem á meira en það skuldar) og erlendir kröfuhafar tapa á því ef þeir skuldsettu ná sér ekki á strik.

Gerir þau það eiga kröfuhafarnir von um að fá eitthvað upp í skuldir. Jafnframt er þetta mikilvægt fyrir óskuldsett eða lítið skuldsett heimili til að vandamálin færast ekki yfir á þau, þ.e. ef stór hluti fólks getur ekki staðið undir fasteignalánum og missir húsnæði sitt hrynur fasteignaverð enn frekar en ella. Þá lenda fleiri heimili í því að eigið fé þeirra verður neikvætt og svo koll af kolli.

Afskriftir hjá öllum vs. hvert tilvik metið

Flöt niðurfelling er tekin fram yfir að meta hvert tilvik fyrir sig. Það er óhjákvæmilegt til að forðast öll þau praktísku vandamál sem mundu fylgja seinni kostinum. Við núverandi aðstæður hafa bankarnir og stjórnvöld hvorki getu né tíma til að sleggja mat á stöðu hvers einasta heimilis og úthluta þeim tiltekna skuldaniðurfellingu. Slíkt mundi auk þess skapa endalaus álitamál og gæti orðið jarðvegur spillingar. Þegar niðurfellingin hefur verið framkvæmd verða þó eftir sem áður einhver heimili í vandræðum. Það verður þó vonandi viðráðanlegri fjöldi og þá getur Íbúðalánasjóður tekið á vanda þess fólks samkvæmt þeim úrræðum sem hann býr nú yfir.

FYRIRTÆKI

Það sama á við um fyrirtæki og heimili. Raunhæfasta og sanngjarnasta leiðin er sú að eitt sé látið yfir alla ganga. Það er æskilegast hvort sem um er að ræða mjög illa stödd, sæmilega stödd eða vel stödd fyrirtæki.

Fyrirtæki sem er mjög illa statt fjárhagslega verður líklega gjaldþrota hvort sem það fær 20% skuldaniðurfellinguna eða ekki. Það felst því enginn skaði í því fyrir kröfuhafann að gefa eftir 20% skuldarinnar, enda voru þeir peningar líkast til hvort eð er tapaðir. Fyrir sæmilega statt fyrirtæki getur 20% skuldaniðurfelling hins vegar skipt sköpum (samhliða vaxtalækkun). Þau geta þá haldið áfram rekstri og komist hjá því að segja upp fólki. Vel stödd fyrirtæki sem fá skuldaniðurfellinguna eru hins vegar ekki síður mikilvæg. Það eru fyrirtækin sem munu þá hafa eigið fé til uppbyggingar. Þ.e. til að kaupa önnur félög (m.a. þau sem fara í þrot), standa að nýsköpun og stuðla að uppbyggingu atvinnulífsins.

HVENÆR: Innan eins mánaðar